

תוצא ברשית לז וישב אונקלוס

במלך ויד אלתשלתו-כו למען העיל
אתו מילם קלשיכו אלתלני: שיש
כנ וילי פאלשדא יוסף אלתלני
וילשטו אלתלני את-
קנתת רפסוס אשר קלני: כ ונקתדו

לקט בדין

רשימי

(כב) למען העיל אתו. רוח הקודש העולה על עבד מ' לא עומד אונן להם עמומו להציל שא"כ לא היו ראוים ל' אלא אמר אתו אלא להציל אותו שיצא הוא משגוימו כנ, אלא להם אמר עמו ויד אל משגמו כו מ' ועליו משג, אמר אני בכור וגדולתי שבכולן לא לזינו עאל יהיה יוסף צנועם וכולל לעשות זאת באופן הולות ומלך הסרחתו אלא כו (כג) את כהנתו. זה לא לעלות כו ר כוזמ, אלל הכמות מעיר שזה היה מלכות הכמות חלוקתו (כד) את כהנת הפסוס. היה שבוסוף לו ולא בוזמנו, וכל זה פשוט הוא ומוכרע הוא מלכות הכמות אמר מרס ולא אמר מרמס, ומה עאל כדני להשגוימו

הוא שאלו הסי' שנקראו מן דברים רלוח אתם צעבור אלוהי המבך היה להציל, שא"כ אינו ממשיל הימה אל פניו, כי הקד"ש לא שרע אל יוסף אל אצו אלא כהאל אצו אצו לנצרים, ואל"ס מה שהלך היה אלל להשילו לצד עט המשוש ועקביות, אפטר עאל היה מלכות ידע אתם, אלא הכמות העיר שרע עם המשוש ולא נעמו כו (כ"א), לו משטר שהצלה הימה מר כני חום צעלו כוזמה וילון משל"כ המשוש ועקביות לא יגעו כו אט הוא נקי דרני מרס (אדה"ז), ומשג עאל יימנו עם לוחם צרע, והיה לו דע המשוש ואמר מה צעל כי נהרגו מ' צרע בכור וגדול מ' צכר וישטרני אצ שמתמם לוחם הצבור שגול ממני עשומו אזי ונמנו יאל כל הנונג, גם צעבור שאזי הגדול עיל היה המשוש למומ, ור' דברים אל נכללם צאמרו להשירו אל אצו, זה עקן פכני עמומו ומטר ואל"ס, ואלויל אמר להשירו אל אצו, לומר מלוחן עמה אתם צעלו כו דברים היל לשם שמים להציל נפש אתם כל שום נגישה עמומו, ועוד משוס אצו (כ"ל), שאל"כ אלא דבר ה הוא להציל כני להשירו מומר הוא, שאם האילו יק עמומו אל אצו, ולהפך אם עמומו צעלו אצו און עמוס לומר למען הצל אומנו: (מד) וכן מלני אלל בעל כהנה שאלוק הממומן אשר על הכפר נקרא ממומ (דא"ס):

אור הדיוט

תחתיו המשוש והמקרביו צרע יעקב, גם לא כמות הפסוס צבד הימח הקנאה כו, ומרדע ועכבו עם לוחם צרע וכונו שכן חמלה שמויק הכמות כו כי כשהכירו כמות הפסוס כרוב הפעם וישו רלוחן אל כבור שחר אצו להוצילו מהצור: והשאלה לא דקדוק להכיר אומח צמיחתו וצנחת רוח כג. וישששור את יוסף וגי, לפי משג הכמות אלא כעמלה גדולה וצכל קו אכזרות עד שכוורו אומרו כממו הוא החלוק, עמה גם כממות שבה החלוק, זה הוא שישור כמות הפסוס הוא לצום העליון שמשב לו אצו כממות וישפיעו את יוסף פירוש לא משאר כי אם ולפי זה היה לו להקדים הפשעת לכות העליון גופו של יוסף ערוס כי כוורו את כמותו שבה שבה כמות הפסוס, ולהצין כוזמ הכמות ים החלוק עם כמות הפסוס כשהכירו מעליו צלא לקדק עוד למה לא אמר ואת כמות הפסוס (כ"ג). כוזמ (כ"ד) ואומרו אשר עליו (כ"ה) ומכיון להגדיל הכיר אכן כוזמ הכמות הוא שאלוים לשולם לא רעו. כי כמות הפסוס היה הימה מלני העליון הכוורו להפשיעו וללוחן ולהציר ערוס אלא להכיר מעליו כל הצבדים וגם החלוק כולם יחד עמה מרוד הכעס

אור בדין

ע"ד נח"י המוסף. ע"ד מ"י החלוק היה צלא כוזמ. ע"ד והוא מוחזק.

תוצא ברשית לז וישב אונקלוס

במדינתו חלמתו: ד נא וישמע ראובן
ויעלדו מילם ויאמר לא נכנו נפשי:
כ ויאמר אלם | ראובן אלתשפכר
רם השליכו אתו אלתפור תור אשר

רשימי

לקט בדין

מלמה ועל פי פשטות און לו הכנה כמו שמשק רש"י חלומותו, נראה דבר מ' יקום אל שלכם אל של פמה כסוף. נהכח שולן הכמות כוח לומר שאלך להעמיק מ"י, ואלו אפטר* שאלמרו הם ונדלח הם ונדלח מה יהיו כוזמה הכמות ונלמה כו דרעם, ולא לומר שאון כו רק פשע, חלומותו, שחכיון שיכרנהו כעלו חלומותו: L ולא ללמד על עמומו מה אלא על הכל כויל ואל שמוחמו (כח) לא נכנו נפש. מכת נפש זו היא מוחסו (כ"ג):

הקי' מלה וגדות צמר"ס, אלל הכעט לא יושפט, שם שיש מוחסו: יושפט

אמרו שאמר שבהנהו, יהיה נראה כבור ובהר שחלומותו אלים נבואה אלא פסוטיו דברים (אדה"ז), ונדשים היל הנידמח "משפיר" שאלמרו הם, כפי"י אפי"י רעונו נפשו וצמו שאלמרו: (מא) מ' הנוף יכול להיות עוכה נלה אפרון ואלו בליון, לו כן המשג שוכמו הוא כלונת, לומר כיוו ונלמה היה על הריגה, גם נשאל כנס מוצב ממנו, ואלויל אמר לא נכנו מכת נפש (דא"ס): ואל משפיר משפוק ואל"ס כי יכה על נפש אלם (ויק' י"ד-י"ג) שפי"ד שירעו יכה על גוף עיש כו נפש אלם: כשאל"ס כהל און לומר כן (כ"ב):

אור הדיוט

אנים פשוטים כי און להם הזמרה (כ"ג) אור צמחמו [כ"א] ויעלדו מילם: מ' לפי שהאים כעל מ' להכירו כולן יחד שבה און חיוה לבולן כמו שבחפני, אכל לרין השמים הם פשוטים מעטים שרדעו חלומה כי הוא נבקס לחרום, וכל זה הוא סיבת הכוזמ ויהא חומר להשיות כ' אשר זמם, ואלויל שרמו דבריהם שיעמו, ואלוהי מרס מ' מרר כוזמרי ופיה סמר חומר משוצב לצסוף ואלך לך דבר שמומ צמני המשוצב, וזכראה מ"י יהיו חלומותו ומו"י) כי הכוזמרה כעל וכהו חומר ועמה וחמרו ז"ל (כ"ד ש"ל) און ושבה לאל משוצב זה דרך דרש:

ובראד מה יהו וגי (כ"ג) ומכיון להכיר כי דבר שקר בחלומותיו, או לזו כי רעיוניו על נשכנו סלוקו והראה כשהכוזמו זה לך האות כי נחמה כויל או רעיוניו וכו'.

אור בדין

שמשק שיעמו משהו לבסוף, און הסי' על רעמו אומח, שגול און שיר לומר, און לך דבר שמומ צמי המטה"ו, וגם אמר מויל אפטר ומוסר און ורי' אלא על עאל רעמו עילו ואל נפח למיס משארם הריז ממומ ועשום הפור והשג. (מ"ד) עאל היה להם מוחסו מ' שיש את יוסף אלל לא מפני זה יוסף יקח מלך ויזמ שיהי כ"י אולם צעזעמו היה רחב להורג אומח ממו. (פ"א) על דרך הפשט הוא דברי חכמים לו דבר החמות, ומנו שאמר כפי"י זול מקומה או אומר דרמני: ולדכיון און מ' ונראה שגון ספק אלל עצמם שם ידלו לעשר, אלא כפי"י שחמריס ידלו וימכרו לכל שאלמו חלק ואל עמו. (ע"ג) חלל קר לית, אלא און לך מיהה מצות ידע מה שבהיות ימלנו אומי. (ע"א) מ' כאלמה לפי ממשח רלוחן יחברו חלומותו, מה שאון כן לפי משפח שמומן (ע"ב) הלא לא אמר להם שרדעו להציל מרר כוזמרי, ואל כן מה צעמו לא נכנו נפש, זה ברע ידעו להשילנו לחיות (ע"ד) ולי.

קלח אנרת הקדש

בנפש למלך על הראות קלחני וכחונני את המלך לעין כל הואה וע"ז נאמר וכסלים פרים קלחן כלומר אף שרואה כסילי לא ויהי פרים קלחן שרדי' נראה הקלחן לעין כל. וע"ז קבעו הח"ל בהפלה כאלו עומד לפני המלך עב"פ יהי' מראה בעצמו כאלו עומד כי לעין כל הואה בעיני כשר אל מעשיו ויבריו אף שאין לו מחשבת לכסיל וע"ז הענין נהמן כל התפלות למתכונן ברם הישג ופי שאינו מראה בן מרחיב בנפש ועליו אמרו בדרך חקי דאנרתי קלחא בתקנא עילאה וארתי פחדא וליה ליה חולקא באלהא דישתאל ר"ל ע"כ ששליחתו ויהי' קא עבדנא לגזור גזירה שדה לכל נפש שלא לשוה שדה במלה משתחילת הש"י להפלה התפלה עד נמר קדיש בתרא שרדית ערכות ומנחה וכו'. והעוכב ע"ז בודחן ישב על הארץ ויבקש מנ' אנשים שרדויו פי נרדיי שלמעלה ושב ורפא לו ולא חל עליו שום נרדיי למסרע כל עקר ופיא על כלקש כפרה מן השמים ומן הכריות השששים כלה לכקש כפרה מן השמים וכו' הכריות על העין פלילי הוה. וגם דקא בשמכדברים בודחן בשאם נפש ולא על השוכה או שגורקן מפוי כמה תכות כלא מחכין שא"צ התדה כלא וכוחן לכות וכליות אלקים צדיק. השוכה ה' למוכבים ולישדים כללכותם:

7 ככה להביין אמרי כינה מ"ש כספר הגני' צוואת ריב"ש הגם שבאמת אינה צוואתו ולא צויה כלא לפני פסודתו רק הם לקפס אמדותיו המדותות שלקפס לקפס ככה לקפס ולא

כד אהובי' אחי' אל נא חרעו ריעים האהובים

אדם עצמו רשע שענה אהר לפני המקום אשר ברח בה מכל היום להקבל ולעמוד לפניו בשעה זו שרוא עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעש לפקד לשבועת כבוד השוכן אהם בתוך שומאורם ולהבטא לדורשיו ומבקשו ומיחליו והמספר בצרכיו מראה בעצמו שאינו רפין להתכונן ולדאות בנילו כבוד מלכותו ונעשה מרכבה שמאה לכסיל העליון שנאמר עליו לא ירפין כסיל בהבנה כי כמ"ש חזקל והאר"ל דריוני שאינו רפין להתכונן ולדאות ביקר הפארת נדלחתו של מלך מה"ל הקב"ל הנגלות למעלה בשעה זו וגם למטה אל התפצים להביא אל כבודו ונרלו המתעסק ומתלכש בתוך חוכות התפלה המרודה כפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו וישדש נשמתו כדרכה לפי שכלו והולל איש יהלל בתוך ומלכותא דקקיע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך לדיות הבין עתו בתודי חודים וכמה שומרים על הפתחים (ערל) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לדאות עתו וכבודו והשעלה רצונו להתגלות לכל והעביר קול בכל מלכותו להקבל ולעמוד לפניו להראותם כבוד מלכותו ויקר הפארת נדלחתו מי שעומד לפניו ואינו חושש לדאותו ומתעסק בצרכיו כמה נרע וסבל ופתי הוא ונמשל ככדמות נדמה בעיני כל הכריות וגם הוא ביוון המלך בדראותו לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מדביש אל כבודו ויפיו יודר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב בנפשו

מקו. אהרני. בלעיל

אנרני. ורדני. משגין
הי. שניאור. בלעיל. כ"ב

קלם אגרת הקרש

שמים וארץ שרוא יש מאין והוא פלא גדול יותר
 מקריעת ים סוף ע"מ אשר הוליד ה' ברוח קדים עתה
 כל הלילה ויבקע המים ואילו פסק הרוח כרגע היו
 המים חזרים וינעו כמורד כדרכם ושבוע ולא קמו
 כדומה אף ששבע זה במים הוא ז"ל נברא ומדרש
 יש מאין שהי' דומה אבנים נצב מעצמה בלי רוח
 רק ששבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו כבראית יש מאין
 שרוא למעלה מרמבע המלא ופלא יותר מקריעת
 ים עזאב"ז שבהסתלקות ח"ו כה הכורא יש מאין
 מן הנברא ישב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל
 כה הפועל בנפעל המור להחיותו ולקיימו ובר"ו זה
 הוא דבר ה' הרוח פוי שבנישרה מאמיה שבתו
 נברא העולם ואפילו ארץ הליו הגשמיה ובר"ו דומם
 שבה חיותו וקיומו הוא דבר ה' מ"י מאמיה המלוכש
 בהן ומקיימן לחיות דומם ויש מאין ולא יחוד לאין
 ואפס ממש כשריו ח"ש האר"ל שגם כדומם מאבנים
 ועפר ומים יש בהם כר"י נפש חיות החייתית) והנה
 נודע ל"י"ח כי דבר ה' נק בשם שכינה בלשון ר"ל
 ואמא תתאה ומשתויתא בלשון חודר וכפרס כ"ס
 וארא לפי שישכון ומתלבש בנבראים לחיותם וכלשון
 המקבילים נק בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלשון
 כי המלך מנהיג מלכותו כדוכוח ועוד מעשים אחרים
 יודעים ל"י"ח ומודעת זאת כי יש כר"י ומדרגת מל'
 לאצילות ובר"ו מל' דבראה וכ"י . ופ"י מל' האצילות
 הוא דבר ה' המד' ומורה נשמות הגדולה שהן
 מבר' אצילות כמו נשמת אר"ל שגא' כי ויפה כאפ"ו
 כי וכמו נשמת האבות והנביאים וכוונתו בהן (שריו
 מרכבה

אגרת הקרש

ולא ידע לבין הלשון על פתבותיו . אך המכין
 הוא אמר לאשתו . והוא בתקדים מאר"ל כל הכונס
 כאילו עובד עכ"מ וכ"י . והשעם מוכן לודעי בינה
 לפי שבעת בעשו נסתלקו מכו האמנה כי אילו היה
 מאמת שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בענם כלל
 ואף שכן אדם שרוא בעל בודרה . מקללו או פכו
 או מויק ממונו ומחייב בדיני אדם וכדיני שמים על
 רגע בודדתו אעפ"י על הניק כבר נגוד מן השמים
 והרבה שלוחים למקום ולא עוד אלא אפילו בשעה
 זו ממש ששברו או מקללו מתלבש בו כה ה' הרוח
 פוי ית' המודיע ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל
 ודוכן אמר לשמעני אף שמתשבה זו שנפלה לשמעני
 בלב ומוח ירדה מאת ה' ורוח פוי המד' כל צבאם
 תחת הרוח של שמעי בשעה שריב דברים אלו לחד
 כי אילו נסתלק רוח פוי ית' ונע אחד מודת של שמעי
 לא יוכל לדבר מאומה (וזהו כי ה' אמר לו בעת ההוא
 ממש קלל את דוד ומו יאמר לו וגו' וכנודע מ"ש
 תבעשש"י ל"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצוהק
 אחרות שנבראו בהן השמים שרוא מאמר יחי רקיע
 כ"י הן נצבות ועומדות מלכישות בשמים לעולם
 לדחיותם ולקיימם ולא כהפולסופים שכוברים בהשגחה
 פרמטה ומדמין ברמיונם הבוד אח מעשה ה' עושה
 שמים וארץ למעשה אנוש והתבולותיו כי כאשר יצא
 לצורך כ"י שיש אין הכלי צריך ליד הצורך שאף
 שריו מסולקת הוכנו הוא קיים מעצמו ומה מראה
 עיניהם הדברל הגדול שבין מעשה אנוש והתבולותיו
 שרוא יש מיש רק שמושבה הצורה והרמנה למעשה
 שמים

לאמור: רצון הקב"ה ליהיטיב עם ישראל עמו הוא שהביא למתן תורה המצוות, כאשר בדרך זו ניתנו לאדם אפשרויות רבות ומגוונות. כך רבה הסבירות שבמציאת ימי חייו לפחות יזכה באחת מהן להגיע אל השלמות, וכך יזכה לחיי העולם הבא.

הרמב"ם מביא סייע לדבריו מהמעשה המסופר במורה נבוכים (א) על ר' חנינא בן תרדיון שנתפס כשהוא יושב ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונה לו בחוקי, למרות גזירת המלכות שלא ללמד תורה. באותה שעה ר' חנינא הסתפק אם יזכה לחיי העולם הבא, וכששאל את ר' יוסי בן קיסמא, אם מובטח הוא בכך, שאלו הלה: "כלום מעשה בא לידך?" דגוע בעצמך, קדוש עליין כר' חנינא בן תרדיון, שכל ימי חייו היו שרשרת רצופה של מצוות ומעשים טובים ללא הרף, וגם מתנתו היתה על קודש השם, בשל עיסוקו בהרבצת תורה ברבים, עדיין לא היה בטוח אם חלקו יהיה לחיי העולם הבא, ור' יוסי בן קיסמא אף הוא לא הבטיחו מאומה בנידון, אלא לאחר שהזכיר לו שאמנם מעשה בא לידו, הוא ביצדו ביאר הרמב"ם (שם):

שיכור המשיב: "כלום מעשה בא לידך", כלומר, נודעו לך לעשות מצות בהנף? והשיבו, כי נודענה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר, ובה כה לחיי העולם הבא.

נמצאנו למדים, כי מעשה של מצוה שהתבצע בשלמות, חורג מתחומי העולם הזה המוגבל ונכנס לחחום הנצח, ועל כן גם שכרו חיי העולם הבא הנצחיים. ואמרו המפרשים שלפניך "שכר מצוה בהאי עלמא ליבא", כאשר אי אפשר לשלם בעולם הזה החולף, גם אם תרבינה בו הטובות, בעבר מצוה שענינה אינו בר-חלוף, ולפיכך מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא.

טוהרת המעשים

אולם, כאמור, חנאי במיטי נדרש לכך, והוא שתהיה המצוה ראויה לשמה, והייתו שתתבצע בדרך השלמות. הנביאים שעמדו לישראל התריעו השכם והערב לא רק על חטאים ופגמים, אלא גם על קיום מצוות שאינן מושלם, כענין שנאמר (ישעיה כט יג): "וזהו ויאתם אותי מצות אנשים מלומדה".

החזרה על המצוות מתוך שיוגדה והרגל, אינה אלא פן אחד של קיום מצוות בלתי מושלם. וישנם עוד פנים רבים אחרים של קיום שאיננו ברבעי,

לעבוד בלב שלם

1 רום ערכן של מצוות התורה נשגב הרבה מבינתנו. קטנו מלאמור עד היכן מוגיעים מעשי מצוותנו של האדם מישראל, איזה תוקנים עליהם נגרמים מהם בכל העולמות, ומה רבה התועלת העומתת מכן לנפש האדם. על כל מצוה ממצוות התורה עומד התנא מזהיר (אבות פוק ד, משנה ב): "חיי רץ למצוה קלה בלחמורה". כאשר כל מצוה, ואף זו הנחשבת כקלה, עומקת ורומה חובקים ודועות עולם ומתנשאים למעלה ראש צא ולמד את אשר האיר את עיניו הרמב"ם בפירושו על המשנה (סוף מסכת מכות): "ר' חנינא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הירבה לחן תורה ומצוות". מובא הרמב"ם:

מסקרי האמונה בתורה, כי כשיקיים אדם מצוה מתריג' המצוות כראוי ובהון ולא ישתק שימה כוונה מכוחות העולם בשום פנים, אלא יעשה אותה לשמה מאהבה... הנה יזכה בה לחיי העולם הבא.

שכר העולם הבא צפון חתום מעין כל הבריות, ואפילו כל הנביאים שנתנבאו על דיברי הטובות והשפעי, עינם לא ראתה שכר העולם הבא עצמו. "וכשם שלא ישיג חסומא עין הצבעים, ואין חרש משיג שמע תקולות... בן לא ישיגו חולמות התענוגים הנפשניים" (לשון הרמב"ם בפירושו המשנה, תחילת פוק 'שלקי'). שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא עולה בערכה הרבה מעל ומעבר לכל התענוגות שבהיי העולם הזה. והנה מלמדנו הרמב"ם כי מעיקרי האמונה בתורה להאמין ששכר נפלא יעצום זה מעותה לפני שמקיים אפילו רק מצוה אחת מן המצוות, בתנאי שקיים זה יהיה מושלם בתכלית, ללא תערובת נגיעה כלשהי.

אם ישאל חשואל, כיין שירי במצוה אחת כדי לזכות לכל חיי העולם הבא, כל חריביו של תריג' המצוות שניתנו לישראל, על מה למח הוא באז על כך באה השוכחות של ר' חנינא בן עקשיא וכפי שהיא מתבארת בהמשך דברי הרמב"ם (שם, סוף מסכת מכות):

כי המצוות בהוהם הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מהותמה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפש באתו מעשית.

[348]

מראש צורים
מבוא ל עמוד כ"ט
ל"א

פְּרִשְׁתַּת מִלִּזְיָה

חֵלוֹם אַחֵר הוּא

יש חלומות ויש חלומות. יש חלומות אשר שוא ידבר וכל כולם מיקשה אחת של דברים בטלים: חלקם נובעים מהדהודי הלב, אחרים מהם רובבים על כנפי הדמיון שאיני יודע גבולות, ומקצתם הינם כליל של כל הגורמים הללו כאחד. אולם ישנם חלומות שבמהם כחוזן נבואי מגבתי עולמות סמורים.

כאלו היו החלומות שעליהם מספרת החורה. בנייהם: חלום יעקב בדרך לחת, חלום ברייתו שם אודות ריבוי הזאן, אלו שיתוף חלם ושימולו את מערכת היחסים שבני לבין אחיו, אלו שחלמו שר האופים ושר המשקים בעת שהותם בבית הסוחר, ואלו שחלם פדעה ושבתצאה מהם יוסף עלה לגולה. עיניו הוראות שהצר השנה שבכולם, שכולם התגשמו בפועל, ומכאן שהיו בהם החלומות שמיימיות אודות העתידות המתרחשות לבוא לעולם.

חלומות אלו ופטרונותיהם גם היו חליות חשובות בשרשרת מאורעות שהביאו לביצעה של התכנית האלקית שנצפתה מראש. הרבה שלוחים למקום, ופעמים שההשגחה העליונה מסתייעת דוקא בחלומות לילתי, כרי לקיים את ההצאה לפועל של חכמתיה.

וכצד כל זאת, כיון שחלומות אלו מופיעים בתורה, אף הם מהווים תורה שלמה, שיש ללומדה בעיון וממנה להפיק לקחים רבי משמעות.

קשה להזיק במסוגרת אחת את כל החלומות המופיעים בתורה, וצרה היריעה מלהדיר אפילו לחקר אחד החלומות על כל היבטיו. אולם יד בשביבים ועירים מעיינים אלו, כרי לפקוח עינים ולהזרות כללים נשגבים בעברת הבורא.

[355]

דווא גולש ועובר על שפתו בצורת מעשי חסידות, מקבלים מעשים אלו את חותם השלמות העילאית.

7 ער גבהי מרומום

לכטח יודעים היו ראובן, אהרן וברעו מהי מצוה, וכמה יש להאמץ כדי לבצענה בתכלית השלמות. אנשי מעלה אלו, שכוננה האורים גבהי קומתם, כל מעשיהם נעשו בלב שלם וכסודה נפש מכל נגיעה שהיא. אף על פי כן, אילו ידעו שכך תמיד בהם התורה, היו מעפילים לשיא נשגב עוד יותר.

ביאר החידושי הרי"ם, כי חלילה, לא בבקשת כבוד הדברים אמורים, שוכבכול רוצים היו שתכתוב עליהם התורה שבחיים גרולים יותר. אלא שאילו ידעו שמעשיהם יהפכו לחיות חלק בלתי נפרד ממצחיות התורה, לכטח היו מתאמצים עוד יותר.

אולם חז"ל הרחיבו את הריעה ולמדו ממנה גם לקח אודותינו. מן האמור באותם אישים שגבהו מרופי מעלה, הם למדו גם עלנו, קטני הקטנים. הכלל שנאמר שמצוות צרכות להעשות בלב שלם נאמר על כל אדם, כאשר על כל אדם נאמר: "כל מעשיו בספר נכתבים", וממעשי כל אדם, כאשר הוא שם נכתב ספר של נצח.

יעקב אבינו ראה בחזונו את הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו. מראה זה הבהיר כי בו תליה עלייתם וירידתם של המלאכים ושל כל העולמות. ואמר החידושי הרי"ם כי אילו היה האדם מילשואל יודע עד היכן מגיעים מעשיו, כי אז לא היה מבטל דבר מן העבודה ומן המעשים הטובים, כאשר על ידי מעשיו הוא יוכל להרבות שפע ושמחה אף בעולמות העליונים.

אמנם כך שיימו חז"ל את מאמרים (חת רבה, שם):
 לשעבר אדם עושה מצוה, נבוא כותבה, ועכשיו, אדם עושה מצוה, מי כותבה?
 אליה ומלך המשיח והקפ"ה חתם על ירידתו, שנאמר: "אי נדברו וראו יד איש אל רעהו, וקשקש יד רשמת, וכתב..."

לא זו בלבד שתמיד מסוגל אדם, ואפילו הגריל שבענקים, להעפיל לשיאים חדשים, אלא שכל אדם, אילו היה יודע עד היכן מעשיו מגיעים, היה מסוגל למצות יותר מעצמו ולהסיף מאמץ על מאמציו כדי להרבות שלמות. הידיעה היא שהיתה מדרבנת לכך. אילו רק היה יודע... 7

שרצו השי"ת שהתגלגל סיבה ויתקיימו עצם הנפש למעלה מהטעם, וכמו שאיראת בספר תפארת שולמה בפרק אחר לא כן נתן לך ה' אלקיך, היינו שנותן לך מתנה זו שתוכל לומר לא כן בלי שום טעם ההתחלתי. ואעפ"כ כרי שלא תישאר אצלו אהבה ויצונית דרבני את עצמו באהבה חשיית וצייני אצלו שיבחר לעולה ונבואה ונדחתה ממנו לגמרי האהבה החיובית. שבמקום אהבה הקדושה כל האהבות נעשו אפס ואין, כי נתמקה האהבה בשודשית, וה שכתב המבטים יזיל (סוף הל' אר"כ) גדולה יחידה מכל זאת אמר ופה עצמו ומחשבתו לז"ת וירחיב דעמו בהנמה שאין מחשבת עזירות מהגברת אלא בלב פניו מן החכמה, ובהנמה הוא אומר באהבת השנה המיד, ע"כ. היינו שהחזיק מהם בשרדת החכמה פועלת, ע"כ. הדברים והיצוניים, אך העיקר הוא כי האהבה שבחורה מושכת את האדם מן האהבה החיובית כנ"ל, והכן :

במד"ר (פ' פ"ג) והי בעת ההוא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדינים מכוון איתו ויהי בעת ההוא ולא ה"י צדיק קריין למעלה אלא יוסף הדרד מצדו ומפני מה י"א אמר כיון למור ירודה לירודה, ר"י חתני, אמר כיון למור הכר לוכר, יש לכוין ה"למור מוסמכות מן ירודה לירודה, והענין דהנה בכל המדינות צדיקין מקודם ליקח מן החכמה את המודנות, וכמו שאמר פ"ק אגאריי וצוקלי"ה על אברהם אבנו שהנחילב עליו הכתוב בעת העקידה וירא את המקום מלוקח, וליינו שראה את הקבי"ה מרחוק כי לא ה"י שום נסיון אצלו, עכ"ל. וה הענין גופא ה"י אצל ירודה ויוסף הלפי גדולתם לא ה"י שום נסיון אצלו ושום ירודה ה"י לו נסיון במה שהיה וקידש ש"ש בפרהסיא] וה ה"י שכתוב אצלו, וירודה שירדו שניהם ממדונתם הגבוהה :

במד"ר (פ' פ"ג) וימאן ויאמר הו' אדוני וגו' מאיזוי ב"ת אבא לעולה, אברהם קח נא את בנך אשמע לך ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן, ר"א וכי א"ל למור הקבי"ה לחיות וגולה על אהובי ב"ת אבא לגולה וכו' אשמע לך, ושמא גולה עלי הקבי"ה וימאן אורי סמא ע"כ, נראה שזאת היתה צעה עמוקה של יוסף הצדיק בראשונה וימאן מוטעם בשלישית וספקי, כדי להפריד בפניו, והיינו שהלמאן לא ה"י נחמת הטעם אלא מצד נדחה ג"כ הטעם מפניו :

כסולה, אחר בעיניו ושמעוד להנה, שנית גלות הנפש, המצרים היא עניות והאריך החזקה צריכה להציד על ישראל שום שבט ית, וכמ"ש ג' נעול וגל נעול וכמו שדשו ז"ל, והנה קודם מבידת יוסף ה"י ר' בגלות בארץ ה"י צריכין להיות במצרים דוקא, ואף אם היו במצרים לא היתה מוסקה ח"כ לארצה, וכו' שאר"ל במ"ל על הפסוק ויעל אברהם ומצרים שאמר לו הקב"ה לבראם נא וכבוש את הדרך לפני בניך, אך אתר שפמנו במרת יסוד ומכרין את יוסף הצדיק שוב ה"י צריכין להיות בגלות מצרים דוקא ולהתמקד ולהתקדף ע"י נסיון ה' לעמוד נגד מצרים שסופי יומה :

במד"ר רות (ה' ה') אילו ה"י ראובן ירדע שהקב"ה מרד בתפני ה"י מוליכו אצל אביה, ויש לכוין ופי ה"י ראובן ירדע אחר הכבוד, ונראה דלפי גדלות השבטים ה"י ראובן ירדע שפיר דאחר שהם אומרים לכו ונחלנו במת כו' הוא מן השמים, כדרך מא"כ (ע"כ ט"ז) כי ה' אמר לו קול, ונעניו דברו המודש (פ' פ"ד) למה חתעו ה' ראובן וכו' שפיר דאחר שהם אומרים לכו ונחלנו במת כו' הוא מן השמים, כדרך מא"כ (ע"כ ט"ז) ולכן ה"י ראובן וכו' הוא כו' ואינו ראשית אחר שראה שרצה ה' הוא כו' שהציל, הוא לעמוד נגד רצונו ח"ש, והו' שהציל, הוא כפישיש ח"ש יזיל מטיקתו והנבא כ"ס פנים נפוט] וישמע ראובן הנה קול שאמר ונראה מה יקוי חלומותיו, ולכן אמר אחר שהוא שמע והם אינם שומעים ש"ש שעליו חזצילו, כדרך שאמר חז"ל (תענית ר"א) בני אילנא אמר ר"י יחזנו ר"י שמע אילנא לא שמע אמר ר"י מדשעני אנא ואילנא לא שמע שום לידיו קיימא לי עשתא, לכו ויצליתו מידי, יעשי, ולפ"ז יונבו ידברי המלדש היטב וכל מה שתציל אותו ה"י חמות הביק ונראה מה ה"י חלומותיו, א"כ לא ה"י רשאי דק לחציל אותו מן המיתה, אבל לא להציל את אביו, ואדרכת ע"י ה"ל אשר לא יתקיימו חלומות אחר שדעה ע"י הנה קול

וכמו שישבם הוא לשון חלק בפ"ש (תהלים ס' וק"ח) אולקע שבם, כמו כו' הוא גורמת ביחשבו מרת החלוקות להיות איש פשוט וצורה שילמה בפ"י, והו' שם עינו את דינה, וכמו שאמר ב"ק אגאריי וצוקלי"ה דמחמת ששבם הוא לשון חלק וכן גרם לו להיות חלקי בעצמו חושב לאמור שדראו לז"ת עקב, יעקב כמ"ש (בראשית ל"ד) כי חפץ במת חתן יעקב שיעקב תפצו להיות חתן יעקב, עכ"ל. וה"י קולו השבטים, שכל אחר ה"י בר"י וצורה שילמה בפ"י ולא היו נבועים, חתן יוסף, ומש נתמקה מלכות בית דוד, שלא היו נבועים חתן מלכות בית דוד :

קמח אלומוי וגם נצבה, הענין יודע שא"א לקוח עלי' לאדם אם לא שרפעת א"ע להיות עליו, ונענין שאר"ל הביטל, ומן כן על עלי' ועלי', ונענין שאר"ל אימת מקומם ולבטל ולהשפיל א"ע בהכלית הביטל, וכן כן על עלי' ועלי', ונענין שאר"ל אימת מקביל לכת דבלי, וכן אצל השבטים כתיב מאליהם אלומוים והשתחוין לאלומוי, ז"א, ויתקשר א"ע לעלות מעלה אחר מעלה רק ע"י הנהגה והשתחויה, קודם כל עלי', משא"כ יוסף כתי' כתיב ב"י קמת אלומוי, וגם נצבה, והשבת עוונותיו, אך קמת אלומוי, וכן לכתב לשבת צריכין הכנעה והתמלכות, ונענין שאמר ז"ל (שבת ל"א) רק שובתו מתוך מרצונו, אבל אחר שזוכין ובאר לשבת שוב עולין מעלה אחר מעלה עד הסעודה השלישית, וא"ע עד שום השתחווי וביטול, ואחר שקמת שוב גם נצבה :

אירא במת"ל בגבורות ה' (פ"ש) ר"א שמתת מבידת יוסף נגורה גלות מצרים, הוא ז"ל חקשה ע"י שה"ל גלות מצרים היתה סיבה למכירת יוסף, כמו שאמר ז"ל (סוטה י"א) וישלחתו עמק מצדו בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבל חכמתו ועוד אמר ז"ל במד"ר (פ' פ"ג) משל לפיה שה"ל מושכו אתה למקולו, ולא היתה נמשכה מושכו את בנה לפני, י"ש"ש היתה בוותר חיש מביאר כ"ש אומרים, ונראה לישב קשיות ומת"ל דהנה גלות מצרים היתה - גלות

השגת לטחה להם, אך כאשר יעקב אמר לו לך...
לא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן להשפיע...
להם, ולאן השיב אל המלאך הודבר עמו (שם טו)

אח אהי אנוכי מבקש להשפיעם כל טוב:
החשובי דברי, ה"ל לומר כוח על כמה האדם...
צריך לשמור את עצמו לל ישים עול ורבה על

הבית, רק יסתכל במעלה תבדיל ויעלים עינו...
מחטובו ד"ש (מהלים יז, יט) מי האיש החפץ...
חיים אורב ימים לראות טוב, פי יסתכל רק הטוב

אשר בחיביו, וצור לשונך מרע, סור מרע ועשה...
טוב, כי כאשר האדם מוציא דבר על חביו או...
הוא גורם, רעה לעצמו לחיות נופל ח"י ברשה

דוצר, כמו שמצינו גם כן במלאכים שקטורנו...
בשעת בריאת עולם (מהלים ת, ה) מה אנוש כי...
תכוננו, אף שהיו אז במעלה גזולה מאד אח"כ

נפלו למטה כמ"ש במעלה גזולה מאד אח"כ...
האדם גזול, גם ביריבם שהוכיח לשלמה המלך אי...
לסוד ח"י, וה שאתו מתעלים בהפלתו על

מחלת העוונות כי אין עול בכפניו יען כי אתה...
יודע די עולם ותעלמות סתור על חי, הם...
הגלגלים הנסתרים, תעלמים, והן המה היו

בעוכרניו למשך אותנו לכל דבר רע ח"י כפי אשר...
פגם בגלגול הראשון לכן יה"י שתמחול לנו וכו',...
הדברים הללו מובאר ביותר בס' אור החיים פ'

אחרי כד"ה רכר ואמתה כו' ח"י כלשם הא"י וז"ל והוא...
כי לפעמים יתהפך האדם וישתנה משוב לרע...
בטבעו ומזוגו ולא ידע מאומה מאיזה סיבה והוא

בצמצו ופלא כזה א"ך הנהפך ברעונו, ואמר כי זה...
יסוב מצד שלפעמים יאכל האדם מאכל שיש בו...
חלק מחלקי, הדע או נפש רע, מגלגולים ל"י

השגת לטחה להם, אך כאשר יעקב אמר לו לך...
לא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן להשפיע...
להם, ולאן השיב אל המלאך הודבר עמו (שם טו)

אח אהי אנוכי מבקש להשפיעם כל טוב:
החשובי דברי, ה"ל לומר כוח על כמה האדם...
צריך לשמור את עצמו לל ישים עול ורבה על

הבית, רק יסתכל במעלה תבדיל ויעלים עינו...
מחטובו ד"ש (מהלים יז, יט) מי האיש החפץ...
חיים אורב ימים לראות טוב, פי יסתכל רק הטוב

אשר בחיביו, וצור לשונך מרע, סור מרע ועשה...
טוב, כי כאשר האדם מוציא דבר על חביו או...
הוא גורם, רעה לעצמו לחיות נופל ח"י ברשה

דוצר, כמו שמצינו גם כן במלאכים שקטורנו...
בשעת בריאת עולם (מהלים ת, ה) מה אנוש כי...
תכוננו, אף שהיו אז במעלה גזולה מאד אח"כ

נפלו למטה כמ"ש במעלה גזולה מאד אח"כ...
האדם גזול, גם ביריבם שהוכיח לשלמה המלך אי...
לסוד ח"י, וה שאתו מתעלים בהפלתו על

מחלת העוונות כי אין עול בכפניו יען כי אתה...
יודע די עולם ותעלמות סתור על חי, הם...
הגלגלים הנסתרים, תעלמים, והן המה היו

בעוכרניו למשך אותנו לכל דבר רע ח"י כפי אשר...
פגם בגלגול הראשון לכן יה"י שתמחול לנו וכו',...
הדברים הללו מובאר ביותר בס' אור החיים פ'

אחרי כד"ה רכר ואמתה כו' ח"י כלשם הא"י וז"ל והוא...
כי לפעמים יתהפך האדם וישתנה משוב לרע...
בטבעו ומזוגו ולא ידע מאומה מאיזה סיבה והוא

בצמצו ופלא כזה א"ך הנהפך ברעונו, ואמר כי זה...
יסוב מצד שלפעמים יאכל האדם מאכל שיש בו...
חלק מחלקי, הדע או נפש רע, מגלגולים ל"י

השגת לטחה להם, אך כאשר יעקב אמר לו לך...
לא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן להשפיע...
להם, ולאן השיב אל המלאך הודבר עמו (שם טו)

אח אהי אנוכי מבקש להשפיעם כל טוב:
החשובי דברי, ה"ל לומר כוח על כמה האדם...
צריך לשמור את עצמו לל ישים עול ורבה על

הבית, רק יסתכל במעלה תבדיל ויעלים עינו...
מחטובו ד"ש (מהלים יז, יט) מי האיש החפץ...
חיים אורב ימים לראות טוב, פי יסתכל רק הטוב

אשר בחיביו, וצור לשונך מרע, סור מרע ועשה...
טוב, כי כאשר האדם מוציא דבר על חביו או...
הוא גורם, רעה לעצמו לחיות נופל ח"י ברשה

דוצר, כמו שמצינו גם כן במלאכים שקטורנו...
בשעת בריאת עולם (מהלים ת, ה) מה אנוש כי...
תכוננו, אף שהיו אז במעלה גזולה מאד אח"כ

נפלו למטה כמ"ש במעלה גזולה מאד אח"כ...
האדם גזול, גם ביריבם שהוכיח לשלמה המלך אי...
לסוד ח"י, וה שאתו מתעלים בהפלתו על

מחלת העוונות כי אין עול בכפניו יען כי אתה...
יודע די עולם ותעלמות סתור על חי, הם...
הגלגלים הנסתרים, תעלמים, והן המה היו

בעוכרניו למשך אותנו לכל דבר רע ח"י כפי אשר...
פגם בגלגול הראשון לכן יה"י שתמחול לנו וכו',...
הדברים הללו מובאר ביותר בס' אור החיים פ'

אחרי כד"ה רכר ואמתה כו' ח"י כלשם הא"י וז"ל והוא...
כי לפעמים יתהפך האדם וישתנה משוב לרע...
בטבעו ומזוגו ולא ידע מאומה מאיזה סיבה והוא

בצמצו ופלא כזה א"ך הנהפך ברעונו, ואמר כי זה...
יסוב מצד שלפעמים יאכל האדם מאכל שיש בו...
חלק מחלקי, הדע או נפש רע, מגלגולים ל"י

קב

שלימה

וישק

תפארת

החשך הקדום לו כמ"ש (בראשית א. ב) והארץ
 היתה חשוך וכו' חשך חשך ויאמר אלהים יהי אור כי
 מצאת החשך הוא הסיבה לאור וכן יהי ערב ויהי
 בקר מבחי' הערב יבא הכקר אחריו. הנה יוצר אור
 וכו' חשך ע"י שבו' החשך חמלה ע"י ציא
 האור ובקר אחריו להחלטה. וד"ש (קהל' ב. יג)
 חתוך החכמה מן הסבלות כחתוך האור מן החשך
 ר"ל כמו שחתוך האור לא יכול להיות רק אור
 מצאת החשך הקדום לו וממנו יוצא האור והנה מן
 החשך עצמו יצא האור כן יתוך החכמה הבא
 לאדם רק מבחי' הסבלות עצמה. פי' שעשה האדם
 עצמו כסבל לעולם ולא יהיה נחשב כענין לכלום.
 אז יגיע למעלה החכמה האמיתית כמ"ש א"א ע"ה
 (בראשית יח. כז) הנה נא האלהי לירכ אל ה' ואנכי
 עפר ואפר ר"ל מה שהואלתי לירכ הוא יען כי אני
 יורד כעצמי כי הנני עפר ואפר וד"ש אצל מתן
 חולה (יברים ה. ב) ויהי כשמעכם את הקול ממון
 החשך. יש להבין מה אשמעין כזה כשמעתי הקול
 מתוך החשך ולא נאמר מתוך האש כמו בוללות.
 אך בהיות המעמד המוכרח ההוא של מתן חורה
 החכלית הממות והקיום האמיתי של בראשית העולם
 כולו הנה לא יכלו כמ"ש לקבל את האור הנגלה
 ההוא וזה ע"י טיבת החשך הקדום לו לצמצא
 האור כמו שהיה כן אצל חולת הכריאה החשך על
 פני החום ויאמר אלהים יהי אור. נמצא כי אך
 הסיבה העצמית להכלית היות האור הוא החשך
 הקדום לו. הנה כזה הוא החכלית לצמצא אור ה'
 נשפע על האדם הוא רק ע"י בחינת החשך אשר
 חוקים לו לעולם. אשר ייע ויכין כרעו ושכלו
 גורל חשכת נפשו כמה הוא ממשש באפילה וכמה
 נחשב הוא אז ע"י ידכה אשר השי"ת ב"ה יוציאנו
 מאפילה לאור גדול כמ"ש (ישעיה נ. ט) אני אשכח
 את דכא והוא שולמו רז"ל כמשה כמס' נגעים כו.
 מ' מי שהוא בבית אפל אין פוחחין לו חלונות
 לראות את נענו. ר"ל מי שהוא בבית אפל על
 מעשיו אשר לא טובים אין פוחחין חלונות שיראו
 אחרים בחלונות ונגיע לכבו כי אם הוא ישב בחשך
 ה' אור לו. וכן אמר עזר (שם בפסוק ב) אין רואים
 את הנגעים שחורתי וכן העורכים. ר"ל כוסף תפלת

ר"ל להצדיק הנשטר מכל אלה וגם היחוד בכל
 אלה אנכי חרה. והי' בעת לחרת ותן די (שם כה).
 ר"ל בקרב וכן הגאולה ותן די רמז ליד הנביאים
 אשר התנבאו על הישועות ונחמות לע"ל כי
 אצלאל הם לא נתקלמו ח"י שונאים של ישראל
 באור וכן חללה. וה' (משע' כ. יא) ביד הנביאים
 אורח. וכל ידי עבדי הנביאים כחוב לאמר. כי
 באמת י' הכלי נאחו כל אלה וכן הענין בשורת
 הגאולה היא ביד הנביאים. וה' נתקשרו על ידו
 שני היא יד"ה וכן כרת (בראשית לט. ג) וכל אשר
 הוא עושה ה' מצליח ביד אור יד"ה מהשם הגלילי
 בידו כמו שכתוב (תהלים קיח. כה) אנה ה' הגלילה
 נא פחת את יד"ה יד"ה. לאמר זה יצא ראשונה
 כי הוא נתקרא וזה כמו שכתוב (שם קכ. ז) וזה
 בחשך אור לישרים על ידי הנביאים. והי' כמשיב
 יד ונתנה יצא אחי (בראשית לח. כט) ר"ל כי כאשר
 נאמר חשיב אחי ימנו מיר יצא פרץ הוא משיח
 בן דוד. כי ב' ביום שנתה הבית בן ביום נולד
 משיח צדיקו אשר יבא כמחרה כמינו. אמר:
 ויך יהודה מאת אחי. כמ"ד רשבי' פתח כי
 אנכי ידעתי את המתשבות כו' שששים היו
 עוסקים במביטותיו של יוסף. ויוסף היה עסוק בשקן
 ותעניתו וכי' והקב"ה היה עוסק וכו' אור של
 משיח ע"י. הנה יש להעיר בוכרי המאמר הזה מה
 שינוה' יש לכל דברי הצננות והשקים של
 חזקיהו הלה לביא אור של משיח וכי לא היה
 עוד וכן אחר טוב ונצרה לפני השי"ת ב"ה להוציא
 אור הגולן רק בזמן הזה של כמ' יעקב הגור'
 שקים ואבהם עמהם. אולם כאשר נאמר להבנות
 מעט על חוקי הנבונה העולם עפ"י השי"ת מתחלת
 הבריאה עד עתה. הנה זה מצאנו דאנו כי כל עניני
 צדק"ה לא יכלו לצאת אל הפועל הגמור והחכלית
 האמיתית זולת אחי ההעדר המוחלט ושקודם להם
 ראין הכללי ובמ"ש חס"ה' להעדר קודם להריה
 ר"ל כי בחי' ההעדר הוא בהכרח קודם למציאת
 החוקה והוא הסיבה למציאת ההויה שיבא אח"כ
 וכמו שניראה זה בתבואת הורע אשר לא יעלו ולא
 יצמחו זולה אחר החקובת הגמור בעפר כולו. והנה
 כן הענין היה בתחלת הבריאה האור שבא מכת

שלימה

וישק

תפארת

קב

בני. ומשם השיג יוצא חיי ומשם הג' יוצא מונח.
 ולכן מולא גימט' ע"ה כמנין שלשה שמות חויה.
 לכן נקרא מונח למה כחורה שלשה' בגימט' ע"ה
 כמנין מולא. והנה ידוע כוחו חרימה ובסח"ק
 שצדיקים בשעת אכילתם וכו' חנה המון וכו' חנה
 שאומרים על שלותם הם מושכים השפעות טובות
 ופרנסות לעולם. וכמו שפרשו הפ' (שופטים ה. יד)
 מהאומר יצא מאכל דחיינו מהאומר כחותה
 הוראה יצא מאכל. מאכל גימט' ע"ה יחוד חויה
 אדני' הוא ג"כ בגימט' ע"ה (חסר הסיס חבל על
 ראב"ד כ"א):
 ויך בעת הויה ויך יהודה מאת אחי. כמ"ד כי
 אנכי ידעתי את המתשבות. שבתים היו
 עוסקים כו' ועקב היה עסוק בשקן ותעניתו וכי'
 והקב"ה היה עוסק וכו' אור של משיח. תראה
 למה בזה ענין ביאת משיח הגלות הקודם בחי'קן
 וקדוקי הפסוקים. כי הנה בהכרח יהודה יש בו
 אחריות שם חויה אך אור ד' מפסקת. ביימים
 ומפדחת אחרות השם בזמן הגלות. וד"ש (תהלים
 קטו. ז) דלותי ולי' יהוה ע"ה כמ"ש במ"א. והמ"ד
 רומח לשם אדני' היא השכינה הקדושה כמבואר
 בכתיב הא"י י"ל וכו' חויה' והענין יהודה חמל
 רמזו לחרוד חויה אדני' וכל עניני הפדחה חבל
 רמזו להבא כמו עד ואונן רמזו לב' המקדשים
 בזמן הגלות הם בכתי' ערע' חתעור' ואונן
 שנתרכו. וה' רמזו בהשחחה הורע וכל עניני הפ'
 זו יבואר ליי'ת ואח"כ אמר (בראשית לח. יא) שבי'
 אלמנה בית אביר' כי בגלות יצו חלילה לסלק
 השכינה מכל וכל למעלה אבל היא (שם י"ד) חסר
 בגר' אלמנתה ועודו מלקשת אותנו. רק והכס'
 בצעף רמז שרחיחוד היא מאתכס'י' וחשב כפתח
 העינים כבתי' עיינין ומתקין' הקודם בריאת העולם
 וכי' ויאמר (שם טו) הבה נא אבא אליך כי לא ידע
 כי כלתו היא כי נקראת גם כן כלה נטרע' חותמך
 ופתח' ומסך (שם י"ט) הם בייני' וטלת' הפלך
 שלש אלה יעשה לה' ליתור קב"ה' ושכינתוה'.
 וכחיתו ערבין ידוע. הקדושה היא בעינים. ידוע כי
 עיקר הקדושה היא בשכינת העינים לחקנם פנס
 הקודם. לאיש אשר אלה לו אנכי חרה. (שם כה)

קין אשר הורג את הכל אחי נמצא כי עיקר החי'קן
 שלו היה צריך להיות כחכות המשקל שיבא לידו
 ענין כזה להציל את נפש אחי את זה לעומת זה.
 לכן אמר אל תשפכו דם. וד"ש הכתוב למען הציל
 אותו מידם להשיבו אל אביו. ר"ל על עצמו אמר
 בסדר חי'קן קין כי בזה יונמו חי'קנו להשיבו אל
 אביו בשמים. לכן כתב להלן (בראשית לו. כט)
 וישב ראובן אל הבור ונר' ויאמר חילד אינו ואני
 אנה אני בא. פי' עתה החמורנו מצוי על י' לא
 עלהה כחיו וכי זה להציל את אחי ואני אנה אני
 בא לגמור החי'קן כנוכר לעיל:
 ומשכן לאכול לחם וישאו עיניהם ויראו והנה
 אוחתה ישמעאלים באה ונר' נושאים נכאת
 וצרי ולוט חולכים להוריד מצרימה. הנה היא
 למה כתבה החורה שישבו לאכול לחם בקיצור
 וי"ל לכתוב שראו אוחתה ישמעאלים באה. וה'
 מהו לשון וישאו עיניהם ויראו חל"ה ויראו והנה
 וכי'. הג' קדושה הוראשונים למה נכתבה בחורה מה
 היו נושאים. הדי' מנין חיו יודעים שהחולכים
 למצרים הלא רדך רב היה משם למצרים שמא
 לעיר אחרת. הנה מאי להוריד מצרימה וי"ל לפרש
 לכתוב חולכים למצרים מאי לחויה'. וי"ל לפרש
 והנה אנו אומרים כלל שבת וימין ויחיה' לנא
 פתנסה' שבת' זכר' ממולא עלאה דכל מונח ב'
 תליא זכר' דאנו בני ישראל אין אנו רוצים שיריח
 חפונסה' למקום שכל האומות מושכים פתנסתם
 כמ"ש (תהלים ה. ג) לחסם טמא כנוזים. שהפדנסה'
 שלנו יהיה חולך על ידי חשדים שבת"ל כמבואר
 בספרים שזה גריעותו לנו עד מאי. רק פתנסתנו
 יחיה' ממקור הקדושה כמ"ש בתהלים (קמט. טו)
 פותח את ידו ומשביע לכל ידי דצדן ואחת נתון
 לחם את אכלת בעתו. והנה איה בני חיי ומנוחי לאו
 בוכותה תליא מלוא אלא כמולא תליא מלואה ופי'
 שנקרא מולא נקרא חסוד"ה עתקא קדישא וגי'כ
 נקרא נוצר. ונקר ויש בערותה' ג' שמות עליונים
 מאי שלשה שמות חויה' שמה ייב' אוחיות וא'
 חבלל. הוא יי' חקוני' דיקנא והם יי' מודה של
 רחמים הנורפים מגי' שמות חללה. (משם אחר יוצא

שיר השירים א

פסוקי

עובד עם אהבה, ואמר, הנה זה אהבה נפשי, אה זה אהבה נפשית, אה על פי שהמשמש מקולקלים. הנה לי: אהבה תרשה, את המלמדים דעו והשכל: אהבה תרביץ, את המבין תחת חכמי הורו שיתנהגו על פיהם:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

ראשיון

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

ראשיון

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

ראשיון

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

שיר השירים א

שקננו נפתר את הפתאים פרמי שקלי שקננו
לא נפתרתי: ד הנפתר לי שאהבה לקמרי עלמא
נפשי איכר תפתר איכר תפתר
תפתר אהרן

שיר השירים א פסוקי רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

רמב"ן

המשמשה והמקומה, וקולוה רעיוניתו י"ל אפלה, כמזעמל נעמל ואלה צמזום רכב וקמק רכב מ, י ומוזם אה האלטה נעמל מ, יו, עזי עיניס מן הפסיכ, ל' יומן אמר אפלה רחליס עממל עזמר עזר מן מן מים וממל עמ מן:

ראובן התאמין ביותר להציל את יוסף

ברי לתקן את המא שפיכות דמים של קיז אשר בגללה ירד לעולם

מבואר שפסוק

אכן הנראה לי, על פי דברי החזו"ח חדש (שיר השירים ע"ד), וזה לשונו: חכמתו ראיצטריך ליה לכר נש, חד למנרע לאסתכלא כרוא דמאריה, וחד למנע ליה לגופא, ולאשתמרע מאן איהו, ואך אתבריר ומאן אתי ולאן יהך (התקנות רבשא ריאן אתחוק, והאן איהו זמין למיעל כרוא קסי מלכא דכולא"י, וחד למנרע כרוא דנשמתיך, מאי איהי האי נפש דכיה, ומאן אחיא, ועל מאי אחי בהאי גופא טפה סרוחה, דהיום כאן ומחר בקבר, וחד לאסתכלא בהאי עלמא ולמנרע עלמא דאיהו ביה, ועל מאי יתחקוקך וכי'.

נמצא זה עיקר עבורת האדם בעולם הזה, לרעת כי עיקר ביאתו לזה העולם לתקן אשר עוות בגלגול הראשון, ואם היה האדם יודע מה זה ועל מה זה בא לתקן, היה עיניו רואות אך הוא עומד תמיד בסיון, כי הדבר הזה בעצמו אשר פגם בגלגול הקודם, הוא מושך אותו תמיד לחזור לסורו הישן.

מבואר שפסוק משה צריך לומר בכונתו ראובן שהיה למען השיבו אל אבינו, הלא העיקר היה להציל את נפש אחיו לכל ישפכו דם, ומה נפקא מינה מה שהיה אחר כך, כוודאי ישיבנו אל אבינו. תובת האדם להחביון מזה תפקידו בשלם ומוח דבר המיוחל שבשביביל ירד לתקן בעולם.

אולם לכאור הענין זה, נקדים לפרש בהפלת יום כפור, כוודאי: אוה יודע ריי עולם והעלמותו סחרי כל חי כו' (ראה חומש כל חריי כסן ובחין כליות וליב, איי דבי נעלם ממך ואין יסודי מנגד עיניך"י, ובכך יהי רצון מלפניך שהמתחיל לנו כו' (שעל כל פשיעיו, תסלה לנו על כל עונותינו"י), מה שיצקות הדברים הללו, שאנו מספרים שבתו ית"ש שהוא יודע תעלמותו וריי עולם, לכן ימחול לנו.

הארות ומובאות פקל, פירש, החכמה שהאדם צריך לרעת אותה, אות היא, לרעת ולהסתכל בסוטה של אותו, חזינו בסוהות של הקב"ה, ואחד הוא לרעת את עצמו וגופו, ולרעת, מי הוא, ואין נברא, ומאין הוא בא, ולאן ילך, ותקין הנקף אך נתתקן, ואך הוא עניו ליכנס ביון לפני מלך הכל. ואחד הוא לרעת ולהסתכל בסוהות נשמתו, מה היא אותה הנפש שבו, ומאין באה, ועל מה היא באה בנקף הזה שהוא טפה סרוחה, שהיום כאן ומחר בקבר, היינו שהתבונן מה באה נשמתו

לחקן בזה העולם. ואחד הוא, להסתכל ולהתבונן בעולם הזה, ולרעת זה העולם שהוא נמצא בו ועל מה יתקן העולם. 7

קלא, וראה גם "תפארת שלמה" פרשת נצבים ד"ה א"י אחם נצבים השני: "דהנה צריך כל האדם להתבונן ולשום עין על כל דרכיו ועניו מקפן ועד בורל, על מה בא בגלגול הזה, לחקן את אשר פגם בראשונה, כי יש הרבה בני אדם העושים צדקות ומעשים טובים, ועם כל זה

אכן האמת היה שלא חטא כלל וכני"ל, והראיה לזה ממה שאנו רואין שנכתב בחורה: וישמע ראובן ויצילנו מידם: שום שגמר תשובתו ולא עשה כלל הצלתו, רק מחשבתו היה להצילו כני"ל, ומה ראיה שלא הוצרך לתשובה כלל, שלא חטא.

ירדע ראובן שעתידה חורה לכתוב עליי וישמע ראובן ויצילנו מידם, על כהן היה מוליכו, וכני"ל כי מזה שנכתב בחורה: וישמע ראובן ויצילנו מידם, מזה ראיה שלא חטא כלל כני"ל, ואילו היה ראובן יודע זאת, היה מוליכו על כתיפו לאביו חזקף, ולא היה עוסק בשקן ותעניתו וכני"ל.

מסתובן בטנפין התאחות רעות ועבירות רעות... דומה ממש למולך מנחה חשובה מלך, ומשום את המנחה על קעדה מלוכלכת בנאות וטיקף, וממלא גם המנחה נעשה מטונף ומלובלף, וברדאי המלך בעט בייתה, והלוא לא קרב כלל המנחה אליה, כן הדבר הזה ממש... ועל כן, קודם כל עשיית המצוה והתעסקות החורה ותפלה, צריך קודם לשוב בתשובה שלמה בלב נשבר ונכה, ובהו רוחץ את גופו ולבו מהדחורי תאוות הרעות ואחר כך נאה לו לעשות מצות השם. ועל כן אמר לו הקב"ה, עתה אני להעמיד מנבך שיפחה בתשובה תחלה, ואיהו זה הושע, שאמר מהשע יי. ש טובה ישראל עד ה' אלוהיך, כי גם הוא לימד רעת את העם בזה שיפחה בתשובה יתחלה, פירש, קודם, ואחר כך יקבל עליו עול מלכות שמים בעשיית מצוות וחרה ותפלה. והי: שובה ישראל עד ה' אלוהיך, קודם שתקבל עלך על מלכות שמים בעשיית מצוותיו, להיות ה' אלוהיך, תשוב ורחץ מקודם טנופת ולכלוך שעליך, ואותם הדברים הוא גם יבאר מים חיים" פרשת לך ד"ה שיר יתבאר אומרו לך כי באי' הדבת השליטה.

נפשית, ולהחזיר בן החביב לאביו, כמו שאמר. קודם לזה היה עוסק בשקן ובתעניתו, ועשה תשובה על כלכל יצויע אביו, כמו שאמר שם במדרש, ועל כן אמר לו הקב"ה אתה פחת בתשובה תחלה, כלומר, לעשות תשובה תחלה קודם עשיית המצוה, בדרך סור מרע, ואחר כך עשה טוב, חייך שבן בןך וכי, שם הוא כן דהוהי ואמר תחלה שובה ישראל וכו', ואחר כך: וקח טוב, שקודם קיחת הטוב צריך אחת לשוב תחלה, כדי שיוכל הטוב לשרות בך". ומפורש יותר שם שורש ה ענף ב עלה ה: "ברגע לעשות אחת ממצוות השם... מקודם רוחץ ומטהר ומקיש את עצמו, כדי לחסור מאתו טפשות חלף ושורש הרע שבקרב, מהדחורים ותאוות רעות שבלב, ולהרחיק בתשובה שלמה על כל טנופת העבירה הדבוקה בגופו, כמו שכתבו בזה כמה פעמים על דברי המדרש: אחת פחתה בתשובה תחלה, שקודם שרצה להציל את יוסף, לעשות מצוה רכה כבה אב הצלתו נפש, עסק בשקן ובתעניתו לעשות תשובה שלמה, כדי לטהר ולקדש את לבו וכל איבריו, שהיו ראוין לעשות עמון מצות השם, כי כשאדם עושה המצוה, וכל איבריו ולבו נפשו לא מטהרין, ואורבה

הארות ומובאות

כסאמר רתמסני
ע גינייה
כסאן נוצל א לאו
עו
מבין און כסאנו

חורחך בחוד מעי (שם) וגו', ער כאן דכרין, עיי' שם.

שהתחלתו: ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם וגו', כי ראובן היה יודע בעצמו שהוא גלגל קין, וכן הוא ב"ספר הגלגלים" שראובן היה לו נשמת קין אשר הרג את הכל אחיו (באשתי ה' ח"א) נמצא כי עיקר החיקון שלו היה צריך להיות בחטובת המשקל, שיבא לידו ענין כזה להציל את נפש אחיו, את זה לשומת זה, לכן אמר: אל תשפכו דם.

וזה שאמר הכתוב: למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, ר"ל על עצמו אמר בסוד חיקון קין, כי בזה יוגמר חיקונו, להשיבו אל אביו בשמים. לכן כתוב להלן (לוי טו ז'): וישב ראובן אל הכור וגו' (יחזקאל א' יוסף בבור ויקרא את ברתו. וישב אל אחיו) ויאמר הילך איננו ואני אנה אני בא, פירוש עתה התמלמל מאר, על כי לא עלתה בידי דבר זה להציל את אחיו, ואני אנה אני בא לגמור החיקון, כנזכר לעיל.

L

וזה שאמר הכתוב: למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, ר"ל על עצמו אמר בסוד חיקון קין, כי בזה יוגמר חיקונו, להשיבו אל אביו בשמים. לכן כתוב להלן (לוי טו ז'): וישב ראובן אל הכור וגו' (יחזקאל א' יוסף בבור ויקרא את ברתו. וישב אל אחיו) ויאמר הילך איננו ואני אנה אני בא, פירוש עתה התמלמל מאר, על כי לא עלתה בידי דבר זה להציל את אחיו, ואני אנה אני בא לגמור החיקון, כנזכר לעיל.

וארות ומובאות

ראו כי זה בן הנכסר שדויה בעולם, שהוא קין. האה ליקוטי תורה" להארי' פרשת וחדו דידה ראובן בבורי אחיה: "כבר הערת כי ראובן נלגל קין, וזה שאמר נכסר ז' ב' ראו בן, ראו ברא קרבא דאחשד דמא בעלמא (פירוש ראו בן האשתי חייט קין, ששפך דם בעולם, ותקן זה בענין הדיגת יוסף, שרצה להשיבו אל אביו" וראה גם ספר הלקוטים פרשת וחדו דידה ראובן בכורי.

וזה שאתה מותגלים בתפלתנו על מחולת העונות, כי אין עול בכפינו, יען כל חזי, הם הגלגלים הנסתרים ונעלמים, כי אחה יודע רזי עולם ותעלמות סתרי

וארות ומובאות

השלימים, שברוב הכמותם היו משיגים על קיום אחיה מצוה נוגלגל, והיו מחזיקים בה יותר משאר המצוות, כדאמרין בשבת קמ"ט, פ' שאל רב יוסף לרב יוסף בריה רבתי, אברך כמה היה נהנה טפי, וחיבתו במצות ציצית וכו', ויש במצוות אחרת, והטעם לפי שדויה מכורים בתכמתם על מה באו להשלים.

וראה עוד שם פרק כג אות כט: "שמע בקולי איבער, יהיה אליהם עמך, לבקש אופן להבי' על מה פגמת בגלגל שיעבר, ובאת לתקן, דע, שכל מצוה מכל המצוות אשר התאמה נפשו לשקוע בה יותר מאחרות, תדע באמת שבה פגמת חחלה, ושלאך השם ער בעולם הזה להשלימות, לכן אל תרף ממנה ועשה אותה בשלימות, בכלליה ופרטיה וכלל גוריה וטויה, ואל תסיר אותה מנגד עיניך תמיד. ויע שידומת עליה הרהב מונעים בה, הם שלוחי סמאל השע, לטעם לך שלא השלימתה, והקבל עליה עונש במוות, והחזויו פשע אחרת בזה העולם, ותטעם טעם המיתה פעם אחר פעם על ידי חלוא תראה בתכמי החלמות, דשאל מהם (ראה שנה קמ"ט ב'): כמה היית נהנה חד אמר, במצות ציצית, וחד אמר, בהשכמת ביה הבסות, וכינא בזה, רקשה וכו' בציצית הייה נהנה ולא בשאר מצוות חיי, אלא שהיו משיגים בהכמתם הרהם על המצות שבאים לתקן, והיו שוקעים בה תדיר, להיה עיני השגותם עליה, לקיימה בשלמות, ואף על פי דשאר המצוות היו מקיימים בשלמות, אך המצוה שעליה באו היה כל מנפוחם עליה, לא היו פוסקים מלהחכינה, לבקש אפנים לקיימה בכל חלקי היותה נאות שאפרי'.

וארות ומובאות

ויה או יאמר איהו בור: "איהו גבר הכובש את יצור, ר"ל יצור המיוחד לו, שלכל אדם יש יצר מיוחד הממוך לדבר אחר, ולזה צריך כל יצר אחד לעשות לעצמו גורים וסייגים, בדברים שרואה שיעצר תוקף עליו להשכיל בה, כי כל אינם מניעים לתקון פגם הגלגל הקרם, להשלים יצירתו מראש וער עקב, כי לפעמים בא האדם להעלים הזה לתקן מרת הצדקה, והוא עוסק בתורה ובמצוות אחרת, אם כן לא יצא ידי חובתו, וכן אם בא לתקן ענין תלמוד תורה, או לימוד קבלה, והוא פונה לבד מזה, בעל כרחו יצטרך להגלגל שוב בעולם הזה, וכן ככל המצוות, מצוה לא תעשה ועשה, והבחינה על זה הוא, כי ישיים האדם עיניו, על איה מצוה שדויער הריע מסיחתו יותר לעבור עליה, הוא הדבר אשר בא הלום לתקן.

וארות ומובאות

וזה שבראתו בפסוק (לוי יא): ויבא יוסף הכורח לעשות מלאכתו, כי יוסף הצדיק בחינת רוסח (והדין פנימס ועמג ולי, א: "צדיק יסור פנימ דרוא יוסף הצדיק, ידע בנפשו, כי הוא בא לעולם רק עבור זה לתקן בחינת הוסה, וזהו: לעשות עולות, מלאכת הקודש במצרים הנקראת עולות הארץ (באשתי ט"ו, וראה ע"י חייס, שע"י ציוט השקלמות פק א), נבטס להחלבר על יצור, ולתקן את מרת יכל כנורע (והדין באשתי לא: א: יכל דא צדיק, וראה ע"י שם תרומה קל"ג, ב' וזה שאמר תכ"ל"ל סמטה לו ב' חד אמר מלאכתו ממש כאשר בארנו, וחד אמר לעשות צרכיו עמה כו', פירוש כי לצורך זה בא ער הלום לתקן דבר זה, ופר אמר חזא מר אמר חזא, ולא פליגי, כבי"ל.

וארות ומובאות

וזה שער חייס"י שער קליפת גנה פרק ה': שם שער קיצור אבי"ע פרק ר' "ספר הגלגלים" פרק ר' וראה גם "שבת מוסר" פרק א אות יד: "צריך האדם שיריע שורש נשמותו, ומיחין נמשך, ועל מה בא לתקן ולהשלים, כמו שאמר בחוה שיר השירים (והדין שיר השירים ע' ה' המאה לעיל על שיר השירים א' ט: הנידה לו שאהבה נפשי וגו', וכו' שירבו, וראה באיזה מצוה תקוף יצור יותר לבטל, ותחוק בה לקיימה, כי בודאי על מצוה זו נוגלגל, וכו' שלא ישלים חוקו, ממגור יצור לבטלה, להוציא מן העולם בידים ריקניות, וזהו שרממא בתכמי החלמות

תפצי, כלומר תורה ה' תלויה בדבר שלכו הפע לעסוק בה, וכמו שכתב הארי"י ז"ל: "ה' בספר דרושי הנשמות והגולגולים (ספר הגולגולים פ"ד), וזה לשינוי: יש בני אדם שכל תפצם ולסקים בפשטי התורה, ויש שסקים בדרוש, ויש ברמז, ויש גם כן בגמטריאות, ויש בדרך האמת, הכל כפי מה שיעליו נתגלגל בפעם ההיא, כיון שהשלים פעם אחת בשאר הענינים, אין צורך לו שככל גלגול יעסוק בכלם, ע"כ.

ואל תביט ותשגיח לדברי המנוגרים על מה שהשקת לעסוק בתורה, בגמרא או בפשט או בדרוש וכדו', באמרום לך למה אתה מוציא כל ימך כפרט זה של תורה ולא בפרט זה, משום שעל מה שחשקת ללמוד, על דבר זה באה לעולם, ואם תשים דעתך לדבריהם יכריחוך להתגלגל בהם העולם פעם אחת, ולעבור נפשך בחרב חדה של מלאך המות ולשעם טעם מיחה, ולכן לא תשמע לדברי המשתחית נפשך הזה, כי דע שהשטן מתלבש כאלו האנשים, להדאיג ולצער ולהכאיב נפש הלומד ועוסק בתורה בחלק שאותה נפשו לעסוק, כדי להבידלו משם, שלא ישלים נפשו על מה שבא להשלימה ולהצריכו גלגולים אחרים, עכ"ל.

ואף שאין לנו עסק בנסתרות, דברי השבט מוסר הם יסוד גדול בעבודת ה' בנוגע לאדם עצמו בכלל, ובענין החינוך בפרט, שיש להגיה לילדים לגדול כפי טבעם ומחמתם, ולהנכס על פי דרכם, לכיון אותם ולהדריכם בדרך הישרה.

דברי הג"ר אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל בלימוד התורה ששייכת אליו

הענין הראשון ר' מאיר גולדווויטש שליט"א לדבריו הנפלאים של הרב קוק זצ"ל בספר אורות התורה (פ"ט אות ו') ז"ל, ישנם שיצאו לתוכות רעה, מפני שבדרך למודם והשלמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיוחדת, הרי שאחד מוכשר לדברי אגדה, ועניני ההלכה אינם לפי תכונותו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את כשרותו המיוחדת הוא משתקע בעניני הלכה כפי המנהג המורגל, והוא מודגש בנפשו גנוד לאלה הענינים שהוא עוסק בהם מתוך שהשתקקות בהם אינה לפי טבע כשרותו העצמי אבל אם הוא מוצא את תפקידו וממלאו, לעסוק בקביעות

לבחור באלו השלושה אי מודלא והוא צריך שעושה מצות עשה, אי שבחא והוא בינוני, אי ליטטים והוא רשע שופך דמים כמשמעו, והוא שנאמר חנוך לנער על פי דרכו, לפי דרך מזול וטבעו תחנכהו ותדריכהו לעשות מצוות, ואז גם כאשר יקצין לא יסור ממנה, אבל כשאמה מוכיחו נגד טבעו, ענה ישמע לך, מודאתו אותך, אבל אתר כך בעת יוסר עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשכר מזלו, עכ"ל.

ודבריו הקדושים המה יסוד גדול בדרכי החינוך, כי הרי בכל אדם מטביע הקב"ה טבע מסויים שקשה מאוד לשנותו, ועל כן כאשר מבחינים הורים ומורים בטבע מסויים של בנם או תלמידם, בל ינסו לשנותו, כי היא לא תצלח, ואף אם נראה להם שמצליחים בכך אל ישמחו, כי בודאי אין זה אלא מחמת כבודם או מוראם וכדומה, אמנם מה שעליהם לעשות הוא לכוון ולהדריך את הבן או התלמיד כיצד להשתמש בטבע זה לעשות עמו דברים טובים, וכמו הנולד במזל מאדים אשר בטבעו יהיה שופך דמים צריך לכוונו לטוב שיהיה שוחט או מוהל.

לימוד התורה כפי שורשי הנשמה

7 ובאמת יסוד זה של חנוך לנער על פי דרכו אינו נוגע לחינוך הבנים והתלמידים בכלל, אלא זה נחוק גם לענין חינוך האדם עצמו לתורה ועבודה. כי הנה ידוע לכל שיש הרבה מקצועות בתורה, מקרא משנה גמרא הלכה ומדרש וכדומה, ולפעמים אנשים חושבים שאם הם לא מוצליחים בגמרא או חלק אחד שבחורה, אין להם שייכות כלל לעסק התורה, והאמת היא כי הם החליה לומר דבר כזה, אלא עליהם להשתדל לעסוק בתורה על פי דרכם, היינו כמה שלבם חפץ וכמה שהם מוכשרים לכך, ובהו יראו ברכה בעמלם ויצליחו בלימודם.

וכענין יסוד גדול זה מן הראוי ליצטט מדברי השבט מוסר (פ"א) למורה"י אליהו הכהן זצ"ל מתושבי ק"ק אוזמיר, ז"ל: הנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריו, ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרוהותך (עפ"י משלי א, ט). לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שלכך חפץ יותר ע"י י"ט), אם בגמרא גמרא, ואם בדרוש דרוש, ואם ברמז רמז, ואם בקבלה קבלה, ורמז לדבר אמר דוד המלך ע"ה (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה'

לתלמידיו. ומספרים על מתוך ותיק שכשרצה לירע אם מתוך מצליח עם תלמידיו, שאל אותו אם הוא אוהב תלמידיו, ואם ענה בחיוב ידע שמתוך כזה יצליח דרכו.

וראה שם שכתב עור בנוגע לאהבה וכבוד מהרב כלפי תלמידיו, והביא שכך היה מתייחס הגה"צ ר' נתן צבי פינקל, הסבא מסלובוקה, לכל תלמידיו, שבזמן שהיה רואה מעשה טוב כלשהו באחד התלמידים, היה מכבדו לאין שעור, מוכר בשבחו שעור, ולפעמים גם מנשקו ומחבקו, וכפרט אם ראה בו מדה טובה. וכשמצא בתלמיד כשרונות טובים, היה מעודדו וממריצו שהוא נועד לגדלות, וכי יש בכוחו להגיע לגדולה עליונה בחזרה, ולא נרתע מפני הגזמות גדולות, כבחינת ויגבה לכו בדרכי ה', אדרבה, זו היתה שיטתו, שהתשפעה צריכה לבוא ודקא על ידי עידוד ואמצעים נוחים ונעימים.

וכן ראינו מסופר בספר תולדות יעקב, תולדות חייו של הרה"ג ר' יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל הסטייפלער (עמ' רמה), כי היה מרגלא בפומיה של הסטייפלער, שהר"מ בישיבה צריך לחיות ולהרגיש את התלמידים. כשתלמיד מהירשל בלימודו, צריך לחקור אחר סיבת ההתחשלות, לתמוך בו ולסעדו. פעמים רואים תלמיד מתחפה בלימודו, והסיבה לזה כי סבתו חולה מאוד וכדו' וזה מעיק על לבו. צריך הר"מ להשתתף בצערו ולעודדו, לקח מאור וכו' וזה מה שאמר ר' יחפ"ל עליו. התלמיד יקבל כזה אהבה עזה וחתוכה עצומה לכו ועי"ז יתעלה בלימודו. לעזור ולסייע בכשיית שונות של התלמידים הוא חלק גדול בכניינם, כי הדבר גורם לקשר עצום בין הרב לתלמיד, והשפעתו גדולה ורבה עי"ז לתורה וליראת שמים.

ובאמת דברים אלו מבוראים דברים הרמב"ם (פרק ה הל' תלמוד תורה הל' יב) וי"ל: כשם שהתלמידים חייבים בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את התלמידו ולקרבו. כך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך. וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולא להכנס שהם חכמים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא, עכ"ל.

באותו המקצוע שבתורה המתאים לתכונת נפשו, אז ה"י מכיר מיד שהרגשת הנגוד שבאה לו בעסקו בעניי הלכה לא באה מצד איה חסרון בעצמם של הילמודים הקדושים והתחוצים הללו, אלא מפני שנפשו מבקשת מקצוע אחר לקביעותה בחורה, ואז ה"י נשאר נאמן באופן נעלה לקדושת התורה, ועושה חיל בחורה במקצוע השייך לו וגם עוזר על יד אותם שירים נוכח בהלכה, להטעימם מנעים ההגדה. אמנם כיון שאינו מכיר את סבת הרגשות הנגודית בלמוד, והוא מתגבר נגר טבעו. חיקף כשנפתחים לפניו איה דרכים של הפקר הוא מתפרץ ונעשה שונא וער לחורה ולאמונה, והולך מודחי אל דחי, ומהם יצאו מה שיצאו מכני פריצי עמנו... וככלל הדבר הלוי לפי התכונה וטבע הנפש של כל אחד ואחד.

חובת הרב להעביר התורה באופן שיהיה ערב על התלמידים

ובדרך אגב, מענין לענין באותו ענין, כדאי לציין ליסוד נוסף הנחוצ מאור בחינוך, והוא שהרב צריך להכיר את נפש תלמידו וצריך להעביר להם את התורה באופן שיערב להם. ויסוד זה מציעו במודש (שיד הישרים רבה ד יא) רבי יחזק וריש לקיש, וכי יחזקו אמר כל מי שאמר דברי תורה ברכים ואינן ערביין לשומעיהו ככלה זו שעורבה על בני אדם בחופתה נוח לו שלא אמר, וריש לקיש אמר כל מי שאמר דברי תורה ואינן ערביין על שומעיהו ככלה זו שעורבה על בעלה בשעת חופתה נוח לו שלא אמר.

אהבת הרב לתלמידיו וכיבודם

וראינו בספר ומצדקי הרבנים ככוכבים להרה"ג ר' יעקב שלום שווארטץ שליט"א (עמ' קל) שכתב אודות האהבה לרב כלפי תלמידיו שהוא היסוד בהצלחה בחינוך. והביא שם אימרה נפלאה בשם הארמו"ר מקולקובנבערג זצ"ל, כי בדרך כלל כל בעל אופן יש לו חוש מיוחד, דרך משל נגר יש לו חוש של יצירה, הוא רוצה לייצר דברים חדשים ועל ידי אומנתו הוא מוציא חוש זה לפועל וכן כל אופן באומנתו, ומחו החוש שמלמד צריך, וענה עי"ז כי האהבה הוא החוש שהמלמד צריך אותה ביותר, לאהוב את הילדים, וכאשר הוא רואה ילד כרוחב לכו יתמלא אהבה אליו, ואדם כזה הוא ראוי להיות מלמד, כי דקא על ידי אהבה אפשר ללמד